

Emilia Pavel a văzut lumina zilei în anul 1925, în satul ieșean Popești, acolo unde și-a petrecut și copilăria, care pentru domnia sa, a însemnat impregnarea cu valorile spiritual esențiale ale satului românesc. După școala primară, urmată în satul de obârșie, a continuat studiile la Școala Normală și la Liceul de fete „Oltea Doamna”, absolvite în anul 1946.

Emilia Pavel și-a finalizat studiile universitare, încununată de diploma de stat, în vara anului 1950, în cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Din luna iulie 1951 a fost încadrată ca șef de secție la Muzeul Etnografic al Moldovei, pe prima schemă de funcționare care s-a aprobat. La definirea identității spirituale și paideice a Emiliei Pavel a contribuit din plin, o seamă de giganți ai etnografiei românești, cei care au format-o și au încurajat-o, în urmă cu 5-6 decenii, pe tânăra cercetătoare să deslușească tainele etnologiei. Îi amintim aici pe Ion Chelcea, Romulus Vulcănescu, Romulus Vuia, Iordan Datcu sau Petru Caraman. La rândul său Emilia Pavel s-a implicat activ în definirea științifică și instituțională a muzeului, în perioada 1951 și 1958, alături de un colectiv de tineri etnografi entuziaști, coordonați de același profesor Ion Chelcea.

Prin planul de activitate al muzeului, Emiliei Pavel i-a revenit sarcina de a constitui colecția de port popular din Moldova, pe zone etnografice, colecția de scoarțe și țesături țărănești din Moldova, ca și o repertoriere a tezaurului imaterial incluzând obiceiurilor tradiționale, în special măștile și jocurile cu măști de Anul Nou. Astfel, a străbătut, la pas, indiferent de anotimp, toate zonele etnografice ale Moldovei, a discutat cu bătrânii satelor, i-a convins să doneze muzeului piese autentice de port popular, a achiziționat obiecte de mobilier țărănesc, unelte pentru industria casnică textilă, prese de ulei, teascuri de stors struguri, unelte agricole, grinzi de lemn din locuințe etc. A contribuit la constituirea colecțiilor, la conservarea și restaurarea pieselor, la etalarea, pe săli, a spectacolelor, participând la inaugurarea primului Muzeu Etnografic al Moldovei la Iași, la 16 februarie 1958.

A participat la sesiuni științifice și simpozioane naționale și internaționale, organizate de muzeele etnografice din țară, de către institutele de profil ale Academiei Române, precum și la Zilele Academice Ieșene, unde a prezentat rezultatele cercetărilor etnografice efectuate pe teren, în cuprinsul a peste 100 de studii de specialitate, publicate în reviste, anuare, volume omagiale etc.

Universalitatea preocupărilor sale științifice se poate evidenția prin itinerariile de cercetare derulate în multe zone etnografice ale României. Colaborarea cu Institutul de Etnografie și Folclor *Constantin Brăiloiu* s-a materializat în cadrul Atlasului Etnografic Complex al Porților de Fier, analizând portul popular din zona Clisurii Dunării. Din acest moment, Emilia Pavel devenea reperul științific de neocolit, în contextul cercetărilor și publicațiilor ulterioare referitoare la portul popular moldovenesc

Grație și urmare firească a unei vieți închinată științei etnologice, Emilia Pavel a obținut numeroase premii naționale și internaționale, fiind desemnată cetățean de onoare al satului natal Popești (2004). Amintim în acest context: *Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor categoria H* desemnat de către președintele României (2004), *Medalia Mondială a Libertății* acordată de către Institutul Biografic American

(2006), *Diploma de excelență în cadrul Festivalului Folcloric Datini și Obiceiuri de iarnă* (2007), *Medalia Jubiliară la aniversarea Centenarului Muzeului ASTRA Sibiu* (2005), numirea onorifică acordată de către Consiliul de publicație din cadrul Institutului Biografic American (2005).

Volumul de studii trilingve *Masca - Univers antropologic* reprezintă un reper științific esențial, ce vine să completeze lungul șir de activități științifice ale doamnei Emilia Pavel, preocupări ce debutau încă din anii '50, în cadrul cercetărilor derulate de specialiștii Muzeului Etnografic al Moldovei. Aceste cumulări științifice se concretizau prin două volume etnografice distincte, încă de la începutul deceniului 8 și anume: *Jocuri cu măști din Zona Iași și Măști Populare Moldovenești*.

Studiile și articolele reunite în acest volum demonstrează prin argumente temeinice și validate științific că masca în fond, este aceeași pentru tot universul uman, că variațiile ei sunt dictate doar de anumite etape ale vieții sau de mutații culturale, de dinamica miturilor, de raportare a ființei umane la misterul existenței.

Volumul reprezintă deopotrivă și un periplu prin existența creatoare a doamnei Emilia Pavel dacă avem în vedere că ilustrațiile atât de sugestive surprind momente defnitorii din munca de teren a etnografului. Volumul comportă solide tendințe enciclopediste, reprezentând o incursiune savantă în istoria universală a măștii și a simbolisticii acesteia. Mai mult decât atât, cartea ilustrează și eforturile de achiziție și de constituire a colecției de măști, din cadrul Muzeului Etnografic al Moldovei, de către doamna Emilia Pavel. Cercetările sale corelate acestei direcții etnografice de investigație au cumulat o serie de contribuții, care au îmbogățit domeniul mitologiei și simbolisticii existenței tradiționale a țaranului român în general, și a celui moldav în special. A înfățișat lumii științifice și iubitorilor creației populare întreaga panoplie de jocuri și măști care au animat și au însoțit momentele nodale ale existenței țaranului în propriul său univers. În fapt, cercetările Emiliei Pavel au reliefat cum simbolul definea universul țărănesc, îi condiționa pulsul de zi cu zi. Sunt extrem de solide argumentele de natură arheologică, procedând la o analiză complexă pentru a evidenția vechimea și circulația măștilor în arealul culturilor preistorice de pe teritoriul României.

Multitudinea eforturilor depuse de doamna Emilia Pavel în direcția studierii măștilor a fost temporar contestată de autoritățile politice ale vremii, invocându-se argumentul steril, potrivit căruia simbolistica măștilor reprezenta perpetuarea unor superstiții, elemente magico religioase considerate ostile de propaganda comunistă.

Abia perioada postcomunistă i-a permis să intensifice cercetările prolifiche în acest domeniu, deja începute cu câteva decenii în urmă. Ineditele rezultate ale cercetării de teren derulată la sfârșitul anilor '60, *Măștile cu pene* din satul Popești și *Jocul moșilor mascați* a atras atenția cercetătorilor antropologi din cadrul Universității Los Angeles, și, prin puntea culturală realizată de doamna Emilia Pavel, specialiștii americani au studiat *in situ* obiceiul și au putut populariza în spațiul științific american ineditul acestui obicei. O mască de moși, cu pene se găsește la Muzeul Universității din L.A., subliniind tocmai similitudinile cu măștile indigenilor americani.

Un alt obicei, *Capra de stof* (sau de *stuh*, în formula de rostire a localnicilor) studiat în derulare și prezentat de doamna Emilia Pavel apare ca o nouă formă de travestire în animal, a unei forme arhaice a identificării omului cu totemul, prin intermediul măștii. *Capra de stof* este un element nou care apare între cele două războaie mondiale. Prin aspectul materialelor folosite la confecționare, prin săriturile

ritmice ale jucătorilor, imitând deplasarea animalelor, jocul caprei se apropie de contemporanitate, vădind o tendință realistă care se depărtează de încărcătura magico-simbolică cu o ascendență arhaică.

Capacitatea excepțională de sinteză științifică este scoasă în evidență de clasificarea scopurilor măștilor și jocurilor cu măști, surprinse în formele complexe de manifestare a culturilor umane:

1. Scopul de amuzament și dimensiunea jocului cu valențe dramatice.
2. Scopul de ascundere, păstrând anonimatul individului, și deschizându-i un univers interzis, momente unice de interacțiune de la egal la egal cu zeii, de pătrundere în lumea totemurilor.
3. Scopul de stabilire a unei ierarhii sociale, specifice comunităților, imuabilă și insurmontabilă. Măreția estetică a măștii inducea măreția și importanța personajului invocat.
4. Scopul de metamorfoză, individul transferându-și identitatea către o divinitate, pe care o întruchipează și proprietățile căreia le însușește, în timpul dansului ritualic.
5. Scopul protecției fizice în fața unui adversar real sau provenit din lumea spiritelor.
6. Scopul invocațiilor apotropaice, grăbind alungarea spiritului rău, prin aplicarea măștilor sau a obrăzarelor.
7. Scopul tămăduitor al măștii și al jocului de măști se dezvoltă pornind de la ideea că boală avea o sorginte spirituală, fiind rezultatul unor incantații care atrăgeau răul.
8. Scopul de atragere a ploilor ce aduc fertilitatea. Măștile au fost utilizate în mod direct și indirect în timpul acelor ritualuri derulate de comunitățile vechi, în lungile perioadele de secetă, atunci când existența economică a acestora era periclitată. În acest context venirea ploii era momentul de o încărcătură magico-spirituală maximă (vezi măștile din pănuși de porumb ale indienilor Iruquois, din America de Nord).
9. Invocarea perpetuării vieții de dincolo, a continuității în lumea spiritelor sau rememorarea stării paradisiace. Aici se foloseau măști de lemn, măști mortuare sau chiar mumii.

Cea de a doua parte a volumului reprezintă o complexă incursiune în istoria culturii și a civilizațiilor, a complexității existențelor umane, a relației adânci cu lumea spiritelor și totemurilor. Astfel, apelând la construcția argumentativă etnografică, îmbogățită de datele cercetărilor arheologice, Emilia Pavel oferă o imagine documentată asupra tehnicii, materialelor și deopotrivă rolului măștilor, în diverse areale culturale, pornind din Africa profundă, trecând prin Oceania, Egipt, Mexic, Columbia sau America de Nord. Totodată, partea secundă a volumului are meritul de a fi adus în atenția specialiștilor români, studiile dedicate măștilor, aparținând celor mai importanți antropologi contemporani, după cum urmează: P. P. Delougaz (*Imagin'e și identitate. Rolul măștilor în diferite culturi*); Robert E. Ritzenthaler (*Măștile indienilor nord-americani*); Donald Cordry (*Măștile mexicane*); Franco Monti, Paul Hamlyn (*Măști africane*). Toate elementele care compuneau măștile ce animau dansurile magice din culturile extraeuropene sunt surprinse în studiile de mai sus, așezate de doamna Emilia Pavel într-o logică științifică ce ilustrează legăturile metaculturale adânci între civilizații.

Referințele bibliografice din finalul tomului surprind sintetic și exhaustiv, toate contribuțiile cercetătorilor români și străini, în ceea ce privește dorința de cunoaștere a măștilor.

Anvergura științifică, voința creatoare și dedicarea doamnei Emilia Pavel pentru domeniul în care s-a desăvârșit ca specialist și prin care s-a afirmat în panteonul etnologiei și antropologiei românești, ne confirmă și ne ilustrează tocmai certitudinea faptului că avem de a face cu unul dintre destinele specifice cărturarilor enciclopediști.

Drumul lor în știință, în ciuda tuturor vicisitudinilor vremelnice s-a confundat cu parcursul propriei lor vieți. Chiar domnia sa afirma:

Am dăruit acestei instituții munca de o viață și anii cei mai frumoși.

Extrem de importantă pentru finalul medalionului nostru este invocarea memoriei ilustrului romancier argentinian Ernesto Sabato care, scriindu-i unui confrate mai tânăr, lăsa de fapt posterității câteva gânduri, de o incontestabilă valoare testamentară:

Dragul și îndepărtatul meu tânăr, mi-a fost de ajuns să citesc o singura povestire de-a ta. Da, cred ca vei reuși să faci cândva ceva mareș, dar ești dispus să înduri toate grozăviile acestea?. Un amestec ciudat de neîncredere în ceea ce trebuie să spui și repetată neîncredere în puterile tale. O combinație de modestie în fața giganților și de aroganță în fața imbecililor. În astfel de momente te va ajuta numai amintirea celor ce au scris în singurătate: Melville pe un vapor, Hemingway într-o pădure, Faulkner într-un sat. Va trebui să suporti până și această injustiție, să-ți apleci spinarea și să continui să-ți realizezi opera ca și când ai ridica o statuie într-o cocină.

Abaddon Exterminatorul, Ernesto Sabato, 1986

Lucian Nicolae ROBU

Bibliografie selectivă Emilia Pavel:

1. *Portul popular din zona Iașiului*, Iași, 1969
2. *Jocuri cu măști din zona Iași*, 1972
3. *Măști populare moldovenești*, Iași, 1972
4. *Portul Popular din zona Iași*, București, 1975
5. *Portul popular moldovenesc*, Iași, 1976
6. *Scoarțe și țesături populare*, București, 1989
7. *Studii de etnologie românească*, Iași, 1990
8. *Jeux a masques en Moldavie*, Iași, 1998
9. *Studii de etnologie românească*, Iași, 2006
10. *Valori etnografice românești în imagini*, Iași, 2007
11. *Portul popular în Clisura Dunării*, în *Atlasul Complex Porțile de Fier*, București, 1972
12. *Portul popular de pe Valea Bistriței în Arta populară de pe Valea Bistriței*, București, 1969